

Joan Boadas
Lluís-Esteve Casellas
Montserrat Hosta

**FONS DOCUMENTALS GIRONINS
PER A L'ESTUDI DE LA SEGONA
REPÚBLICA I LA GUERRA CIVIL**

Són nombrosos els arxius que conserven documentació del període de la Segona República Espanyola i dels anys de la Guerra Civil. Concretament a Catalunya en trobarem gairebé a tots els arxius des de l'Arxiu Nacional amb el fons de la Generalitat Republicana, avui sortosament retornat, fins a altres fons de persones significades durant aquest període. També als arxius Històrics de Tarragona, Lleida i Girona, als arxius municipals i en alguns arxius comarcals de la Generalitat es conserva documentació interessant per estudiar aquests fets.

També és evident que no tota la documentació que es va produir durant els anys 1931-1939 s'ha conservat. Les causes són diverses, la primera és el mateix fet de la guerra que comporta en molts casos la destrucció de documentació de manera voluntària o involuntària. També cal tenir present que molts dels documents produïts per l'administració pública durant la República, com per exemple oficis, cartes, paper imprès, etc., foren després reciclats en els primers anys del franquisme i reutilitzats per l'administració corresponent, a causa de la falta de paper en els anys de la postguerra, de la qual cosa podem donar fe els que hem treballat amb documentació d'aquesta època.

Des dels arxius constatem que hi ha un interès creixent per investigar la història de la Segona República i la Guerra Civil i per això és interessant donar a conèixer quins són els fons que s'hi conserven i quina informació se'n pot obtenir de cara a la recerca històrica.

Arxiu Històric de Girona (AHG)

L'Arxiu Històric de Girona és un centre d'àmbit provincial, la qual cosa determina que sigui l'arxiu on hi ha dipositada la documentació històrica de les comarques gironines que fa referència a l'administració d'aquest territori tant pel que fa a l'administració autonòmica com de l'Estat. És per aquesta raó que l'AHG custodia la documentació que s'ha conservat de la Generalitat a les nostres comarques i el mateix succeeix amb la documentació del Govern Civil de Girona pel que fa al període franquista posterior. Aquests dos fons són les peces clau per a l'estudi d'aquest període històric de la República, la Guerra i la postguerra en l'àmbit provincial.

Al voltant d'aquests grans fons documentals es conserva també altra documentació relacionada amb aquesta època històrica, com la del Centre Penitenciari de Girona, la qual pertany a fons o sèries que cal conèixer per fer una recerca més completa. En aquest repàs de la documentació de l'època constatem que hi ha una gran absència que és la documentació de l'àmbit judicial, els fons de l'Audiència Provincial i dels jutjats de Girona dels quals no es conserva gairebé res de la documentació anterior als anys del franquisme.

Tot seguit us presentem una panoràmica d'aquesta documentació agrupada cronològicament segons les dates de producció dels documents.

Documentació produïda durant els anys 1931-1939

Entre els nombrosos documents de l'època hem de destacar el **fons de la Comissaria Delegada de la Generalitat**

a Girona, 1931-1939, amb documentació generada pel seu funcionament i la d'alguns dels organismes adscrits, com foren la Junta de Damnificats de les Comarques Gironines o l'Oficina Reguladora de Pagament de Salaris.

Fent una mica d'història, sabem que la Generalitat fou restaurada a Catalunya per decret del Govern provisional de la República de 21 d'abril de 1931 i s'organitzà territorialment de manera provincial. Un decret de Presidència de la Generalitat de 28 d'abril de 1931 declarava desaparegudes les diputacions de Girona, Lleida i Tarragona i les convertia de fet, juntament amb la de Barcelona, en entitats integrades en la Generalitat. En el cas de la Diputació de Girona, el seu personal, infraestructura i recursos en general van quedar al servei de la Comissaria Delegada de la Generalitat, creada per l'esmentat decret, així com les seves competències, atribucions i funcions.

La Comissaria Delegada va assumir també funcions, competències i recursos provinents de l'administració de l'Estat. Els primers traspassos es realitzaren per decrets publicats els mesos de maig, agost i setembre de 1931 en matèries de sanitat i educació. Els traspassos Estat-Generalitat s'incrementaren notablement durant el 1933 en competències sobre carreteres i obres públiques, belles arts i sanitat, entre d'altres. El gener de 1933 es va decretar la desaparició de la figura del governador civil, les funcions del qual passaren a ser exercides també des de la Comissaria Delegada principalment per part del Comissari d'Ordre Públic.

Com és sabut la Generalitat, i amb ella les comissaries delegades, van desaparèixer un cop acabada la Guerra Civil.

A Girona la Comissaria deixa d'existir a partir del 4 de febrer de 1939, data de l'entrada de l'exèrcit franquista a la ciutat.

El primer comissari fou Josep Irla Bosch, nomenat pel Govern provisional de la Generalitat el 6 de maig de 1931 i el 1932 fou novament nomenat pel president Macià. El següent comissari fou Josep Puig Pujades, nomenat el 12 d'agost de 1933. A conseqüència dels fets d'octubre de 1934, el tinent coronel Jesús Masià Oltra s'encarregà dels serveis de la Generalitat a Girona com a comissari accidental nomenat pel governador general de Catalunya, així com el seu successor, Pau Balsells Morera, que ho féu fins que el 4 de març de 1936 Josep Puig Pujades és novament nomenat comissari per decret del president de la Generalitat. A partir d'aquest moment fins al febrer de 1939 foren comissaris Amadeu Oliva Ayats d'abril a juny de 1936, Eduard Layret Foix de juny a setembre del mateix any i Martí Jordi Frigola des de setembre de 1936 fins al 1939.

El fons està format per 575 capsos i lligalls i està classificat segons les funcions que desenvolupava la Comissaria. El fons està catalogat en una base de dades que es pot consultar a l'arxiu.

1. Resolucions del comissari, 1931-1938
2. Secretaria del comissari, 1928-1938
3. Secretaria General, 1884 -1939
4. Hisenda, 1902-1944
5. Patrimoni, 1921-1939
6. Eleccions i referèndums, 1931-1938
7. Ajuntaments, 1925-1939
8. Seguretat Interior, 1933-1938
9. Ordenació administrativa, 1927-1937

10. Assistència social i sanitària, 1916-1939
11. Cultura, 1918-1940
12. Obres públiques, 1919-1946
13. Indústria, 1933-1936
14. Guerra, 1935-1938
15. Inundacions i desastres naturals, 1929-1936
16. Oficina reguladora de pagament de salaris,
1935-1939
17. Comissió de Treball, 1937
18. Junta Regional de Proveïments de la II Regió, 1937

El fons conté tota la documentació administrativa generada pel funcionament de la Comissaria Delegada de Girona. La part més voluminosa correspon a la gestió administrativa dels propis serveis: resolucions del comissari, correspondència general i correspondència personal dels comissaris, gestió de personal, documentació de les seccions d'intervenció i pagadoria de la Comissaria, control del pressupost i del patrimoni propis. Pel que fa a serveis prestats a altres entitats o administracions, cal destacar el suport i control dels ajuntaments. I dins les competències pròpies les més àmplies foren en el camp de les obres públiques, sobretot la construcció, manteniment i conservació de camins veïnals i carreteres i en el camp de l'assistència social i sanitària. Els establiments que depenien de la Comissaria segons el decret de 15 de març de 1932 eren la Casa d'Assistència i d'Ensenyament (hospici), el sanatori Martí Julià (manicomi provincial), la Casa dels Vells (asil dels vells), l'Hospital de les Comarques Gironines (hospital provincial) i l'Institut d'Higiene.

La documentació sobre *seguretat interior* que conté el fons correspon majoritàriament al període del comandament militar de l'ordre públic (1934-1936) durant el temps de suspensió de la llei de 1934 (Llei d'Organització de la Comissaria General de Catalunya) i s'hi poden trobar comunicats de les comissaries d'Inspecció i Vigilància de Figueres, Olot i Girona i correspondència i comunicats de la Guàrdia Civil sobre incendis i altres temes.

Les sèries d'*Assistència social i sanitària*, *Cultura i Obres públiques* corresponen a la part més important de les competències que gestiona la Comissaria Delegada a Girona, com ja hem dit, totes elles heretades de la gestió de l'anterior Diputació. Això fa que en molts casos la documentació que apleguen sigui anterior al període de l'administració autonòmica, però que es troba relligada i formant part dels expedients de la Comissaria.

Els grups de sèries anomenat *Guerra* conté majoritàriament la documentació sobre refugiats de guerra, ordenada per municipis.

Les sèries finals apleguen un volum escàs de documentació que no està directament produïda pels serveis de les oficines de la Comissaria sinó per organismes en els quals intervenia la Generalitat com són: la Junta pro Damnificats de les Comarques Gironines, l'Oficina Reguladora del Pagament de Salaris, la Junta Regional de Proveïments de la II Regió de la Generalitat de Catalunya i la Comissió de Treball.

En el camp de l'educació a l'arxiu es conserven els expedients de mestres que es jubilaren entre les anys 1911 al 2001 i un registre de mestres per poblacions, on consta a cada municipi la relació cronològica dels mestres del poble

des del 1911 al 1949. De la consulta d'aquesta documentació es pot extreure informació per conèixer el nom i la carrera dels mestres que exerciren als pobles durant l'època republicana. Aquesta documentació forma part del **fons d'Ensenyament de la Generalitat** i del **fons d'Ensenyament de l'Administració perifèrica de l'Estat**. Cal fer esment que l'accés a la consulta d'aquests expedients no és lliure per part de qualsevol sol·licitant, ja que contenen dades personals, per això existeix una reserva de 25 anys des de la mort de la persona titular o, si es desconeix, de 50 anys des del moment de la data del document, en aplicació de la normativa sobre accés de la Llei d'Arxius i Documents. Quan la finalitat de la consulta és la investigació científica es pot sol·licitar l'accés per escrit a l'administració titular de la documentació.

També els expedients i fitxes del personal d'assistència primària domiciliària: metges, practicants, llevadores, personal farmacèutic i veterinaris d'aquests anys que depenen de l'administració de la Generalitat republicana estan desats a l'Arxiu en el fons de **Sanitat de l'Administració perifèrica de l'Estat**, 1931-1982. Aquesta documentació passà a formar part de la documentació administrativa de la delegació provincial de Sanitat de Girona i així fou transferida.

Pròpiament del període cronològic del qual estem parlant, fins al febrer de 1939, es conserva a l'arxiu un fons petit però interessant per la seva singularitat, el del **Sindicat de Treballadors del Crèdit i les Finances**, 1936-1937, que fou donat pel senyor Benet Julià. Aquest fons conté a banda dels estatuts de 1936, circulars sobre sous del perso-

nal, mobilització militar dels treballadors de banca, retorn d'efectes per part del Banc d'Espanya, valor dels "bitllets municipals" de Girona, tarifes i interessos bancaris.

Documentació produïda després de 1939

Aquest segon grup de documentació no fou originada durant els anys 1931 al 1939, però fou produïda a causa de la Guerra Civil i per tant està íntimament relacionada amb la història de la República i la guerra. L'investigador que estudiï aquest període a les comarques gironines l'ha de conèixer i consultar obligatòriament.

El fons del Centre Penitenciari de Girona, 1924-1983, conté 18.763 expedients i fitxes de reclusos. Cada un d'aquests informa de les dades personals dels interns, de les causes de l'empresonament i de les incidències produïdes fins a la sortida del centre. Malauradament les deficients condicions de conservació en què s'havia guardat fins a principi dels anys vuitanta la documentació, expliquen la falta d'un gran nombre d'expedients.

Des de la perspectiva de la recerca històrica aquesta documentació adquireix especial interès per a la investigació dels períodes recents de la nostra història més marcats per la repressió, per exemple els anys 1939 i següents quan milers de reclusos hi van ingressar víctimes de la repressió franquista.

Aquest fons es pot consultar a partir d'una base de dades dels noms dels reclusos en el mateix arxiu, elaborada pel personal del centre.

Del fons del Govern Civil de l'AHG hi ha moltes sèries documentals que estan relacionades amb la guerra. Per

esmentar les més significatives podem parlar de les que tenen relació amb la seguretat i control de la frontera. Els expedients de frontera que comprenen des de 1941 a 1976 amb un volum de 793 lligalls amb informació sobre persones detingudes o controlades en passar per la frontera francesa, en aquests expedients es pot trobar també informació d'estrangers, sobretot europeus, que fugien de la persecució nazi. També hi ha expedients sobre investigacions de persones i entitats per activitats polítiques d'oposició al règim.

Actualment la Generalitat ha començat un programa de digitalització i indexació d'aquests expedients de frontera per a facilitar la recerca, ja que aquests expedients són molt consultats sobretot pel tema de la guerra europea i la persecució nazi.

Una segona documentació d'aquest fons i que està totalment lligada als fets de la Guerra és la que originà l'activitat de la **Comisión Provincial de Regiones Devastadas y Reparaciones** de Girona, 1939-1947, presidida pel governador civil, amb expedients d'actuacions classificats per municipis i per nom de propietaris. Aquestes comissions foren creades a cada província el juny de 1939 com a dependents del Servicio Nacional de Regiones Devastadas y Reparaciones creat el 1938, amb l'objectiu de reconstruir les zones "alliberades" per l'exèrcit franquista i destruïdes pels bombardejos i altres efectes de la guerra. Cada un d'aquests expedients per llei havia d'estar format per la documentació següent: instància del reclamant, valoració de l'immoble afectat i dels danys causats, memòria, plànols i pressupost de les obres que exigia la seva reconstrucció, certificacions cadastrals i municipals, o declaracions jura-

des dels interessats, si s'esqueia, informe de la Delegació d'Ordre Públic sobre la conducta "*social y patriótica*" del sol·licitant, fortuna, mitjans de vida, danys causats als seus béns i informe de la Fiscalia de la Vivenda i de l'Ajuntament. Els expedients de la *Comisión* que es conserven en el fons del Govern Civil de Girona són molt complets i estan en bon estat de conservació, la qual cosa facilita la seva consulta.

Del **fons d'Hisenda** cal remarcar la petita sèrie de confiscacions, 1939-1954 que conté 50 expedients de confiscació de propietats i béns a persones, empreses i entitats polítiques sobretot de caire republicà, els quals estan relacionats en l'inventari corresponent. També forma part d'aquesta sèrie un llibre registre de les rendes obtingudes per la venda dels béns confiscats.

La documentació judicial és una altra font que cal consultar. L'AHG custodia alguns fons judicials, tot i que desgraciadament no s'ha conservat la documentació més antiga ni tan sols la del període d'abans de la guerra, només tenim d'aquesta època alguns llibres de registre i uns pocs sumaris de divorcis dels anys 1936-37. Les causes d'aquesta destrucció poden ser diverses, però el més factible seria el mal estat en que estigué conservada en els dipòsits de l'administració de justícia durant molts anys i potser alguna eliminació sense control per la necessitat d'espai.

Amb tot hi ha alguna documentació que afecta aquest període, com ara la documentació dels Tribunals de Responsabilitats Polítiques. Aquests tribunals es creen en virtut de la Ley de Responsabilidades Políticas promulgada per Franco el febrer de 1939 i per la qual se sancionava amb caràc-

ter retroactiu l'octubre de 1934 qualsevol activitat política en desacord amb el règim franquista. Les persones declarades culpables segons aquesta llei patiren penes d'inhabilitació professional, incautació de béns, desterrament, etc.

En el **fons del jutjat de primera instància i instrucció núm. 1 de Figueres**, es conserva una sèrie formada per 23 capses amb bona part dels expedients instruïts per aquests tribunals de responsabilitats polítiques un cop acabada la guerra, contra persones del partit judicial de Figueres. Aquests documents van ser rebuts pel jutjat en virtut de l'indult decretat l'any 1966 i després transferits a l'Arxiu. També el **fons de l'Audiència Provincial de Girona** conté parts d'expedients de responsabilitats polítiques, algunes peces de sancions econòmiques i peces d'inventari com les que formen part del sumari que s'instruï contra el president Irla.

Hemeroteca

L'hemeroteca de l'AHG és de ben segur complementària de la de l'Arxiu Municipal i de la de la Biblioteca de Girona, però cal també tenir-la present a l'hora de treballar aquest període. Es conserven en molts casos números esparsos dels diaris i revistes dels anys trenta. Les col·leccions que es conserven no són completes i en molts casos es tracta d'exemplars que han estat ingressats a l'Arxiu per donacions particulars, o perquè s'han trobat barrejats amb d'altres documentacions.

És remarcable l'apartat de publicacions oficials:

– *Boletín Oficial de la Provincia de Gerona* [BOPG], 1834-1970.

- *Antonio Oliva*, surt tres cops per setmana. Continuada per: *Butlletí oficial de la província de Girona* (1931-1934, 1982-). Suspesa de 1934 a 1938.
- *Butlletí [Oficial] de la Generalitat de Catalunya*, 1931-1936.
- *Generalitat de Catalunya*, surt tres cops per setmana. Continuada per: *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* [DOGC], 1936-1938.
- *Diari de sessions del Parlament de Catalunya* [Secció de Publicacions del Parlament de Catalunya]. Resum que recull les deliberacions de 1932 a 1936.
- *Gaceta de la República: diario oficial*, Ministerio de la Gobernación Diari. Continuació de: *Gaceta de Madrid* (1824-1936). Continuada per: *Boletín Oficial del Estado* (1939).

Per la resta de fons hemerogràfic citem tot seguit una relació d'algunes de les capçaleres més significatives:

- *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana: memòria*, 1931, 1933 Anual.
- *Autonomista, El: diario republicano de avisos y noticias*, 1929-1938 [s.n.]. A partir de 1933, el títol surt en català.
- *Autonomista, El: suplemento literario*, 1902-1935 [s.n.].
- *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, 1920-1936. Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana Mensual. El núm. 49 (1936) està dedicat al Congrés Nacional d'Ensenyança Catalana.
- *Butlletí de l'Institut d'Investigacions Econòmiques*, 1931-1933. Institut d'Investigacions Econòmiques. Mensual.

- *Butlletí dels mestres: suplement pedagògic de la revista “Quaderns d’estudi de la Mancomunitat de Catalunya”*, 1923-1936. Consell de Pedagogia [de la Mancomunitat de Catalunya]. Quinzenal. A partir de 1931 és publicada pel Consell de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- *Cámara Oficial de la Propiedad Urbana de Gerona, memoria de los trabajos realizados...*, 1924-1947. Cambra de la Propietat Urbana de Girona. Anual.
- *Catalunya social* [s.n.], 1925-1934. Setmanal. A partir del gener de 1932, passa a ser òrgan del sindicat catòlic Acció Popular.
- *Empordà federal* [s.n.], 1932-1936. Edicions Federals. Mensual.
- *Esplai: il·lustració catalana setmanal* [s.n.], 1934-1936. Setmanal.
- *Estel: portantveu a les comarques gironines / F.N.E.C.*, 1937-1938 [Federació Nacional d’Estudiants de Catalunya]. Mensual.
- *Gironès, El* [S. Marquès] Setmanal, 1916-1934.
- *Memoria / Ayuntamiento Constitucional de Anglés*, 1929-1933. Anual.
- *Memoria correspondiente al curso... / Secciones Culturales del Ateneo Social Democrático*, 1929-1933. Anual. Escoles i orfeons patrocinades per la fàbrica Grober.
- *Memoria de los trabajos llevados a cabo por la Comisión Provincial de Monumentos de Gerona...*, 1928-1939. Anual.

Arxiu Municipal de Girona (AMGi)¹

El fons de l'Ajuntament de Girona

La documentació del fons de l'Ajuntament de Girona d'aquest període existent a l'AMGi evidencia que la proclamació de la República el 14 d'abril de 1931 i la posterior Guerra Civil de 1936-1939 no van suposar, com és lògic, cap interrupció en la producció documental de l'Ajuntament. La pluralitat de serveis i la funció de control que des de l'àmbit municipal ja s'executava en aquella època troben el seu reflex en les diferents sèries documentals. En general, el fons conté amb major o menor proporció la documentació pròpia de qualsevol ajuntament. Per tant, aquesta època no és aliena a les tipologies documentals anteriors o, fins i tot, les posteriors, tant en la documentació de gestió, amb funcions comunes a la major d'organitzacions, com en la documentació específica d'explotació. És a dir, la documentació que, a l'AMGi, agrupem sota les següents seccions:

- Organització política i competències
- Organització administrativa
- Gestió econòmica
- Ordenació i gestió del territori
- Serveis comunitaris
- Serveis personals i assistencials
- Desenvolupament econòmic
- Serveis a l'Estat

---

¹ Per a la redacció d'aquest apartat hem disposat d'informació subministrada per David Iglésias, Albina Varés i Gisela Vicens.

Allargaríem molt aquesta introducció si féssim una anàlisi detallada, però creiem que cal remarcar el contingut d'alguna secció. De tot el conjunt del fons cal, necessàriament, fer un esment especial als documents que anomenem de decisió, dins de la secció *Organització política i competències*. És a dir, aquells documents essencials que marquen les directrius polítiques a impulsar des de la institució. Les principals tipologies documentals d'aquest grup són les actes del ple i les actes de la Comissió Municipal Permanent i la seva corresponent divulgació en forma de bans i edictes. Aquesta documentació recull les deliberacions i els acords adoptats pels diferents consistoris i es converteix en un element bàsic i imprescindible per a qualsevol estudi de qualsevol període.

Dins de la mateixa secció, també podem destacar la documentació referida a *Participació en organismes d'interès públic*, com el "Projecte d'Associació de Municipis del Pla de Girona", o de la "Mancomunitat de Municipis de la comarca del Gironès", ambdós de 1937, en plena guerra, doncs. També del mateix any, hi ha la proposta d'agregació al terme municipal de Girona dels municipis de Pla de Ter (Santa Eugènia de Ter), Galligants (Sant Daniel) i Palau Sacosta.

Quant a la documentació de gestió, emmarcada principalment en les seccions d'*Organització administrativa* i de *Gestió econòmica*, és important assenyalar que, d'una banda, també reflecteixen les incidències del context polític, social i econòmic i, de l'altra, poden donar prou informació sobre el dia a dia de la institució i de la ciutat. Així, per exemple, a part de la sèrie genèrica de *Correspondència*, hi ha

documentació específica, aparentment neutra com els registres especials de correspondència, que reflecteix clarament determinades actuacions polítiques. Aquest és el cas dels registres especials d'entrades i sortides de “Lleves i assumptes militars” o, sobretot, els d'entrades i sortides referides a “Informes i antecedents d'actuacions politico-socials”, de 1939-1940, dins de la secció de *Serveis a l'Estat*.

És més que evident el tipus d'informació contingut en la sèrie *Expedients de depuració del personal municipal*, que tot i iniciar-se a partir de 1939 té uns orígens clarament vinculats als fets anteriors. Aquest també és el cas del *Registre d'inhumacions del cementiri municipal*, inclòs a la secció de *Serveis comunitaris*, en el qual contenen el nom de les persones executades a mans de la repressió franquista.

En l'altre extrem, caldria situar els *Ajuts al personal municipal* d'aquest període, amb albarans de subministraments i comprovants de prestació de serveis mèdics (1937), definidors de polítiques en relació amb els treballadors i treballadores de l'Ajuntament.

D'altra part, el dia a dia el podem copsar a partir dels registres comptables d'aquests anys. Els llibres majors de despeses i d'ingressos del pressupost, amb els seus corresponents auxiliars, permeten analitzar el moviment econòmic municipal per concepte pressupostari, mentre que el llibre *Diari d'Intervenció del pressupost* i el llibre de *Caixa de Tresoreria*, ofereixen una informació precisa i de detall per estricte ordre cronològic. A més, també disposem dels mateixos llibres, però específics, per a actuacions concrets, com per exemple al finançament dels eixamples de la Mercè i de Figuerola, o en un altre ordre de coses, els llibres de

comptabilitat de despeses i d'ingressos destinats a la presó del partit judicial de Girona.

Altres registres comptables específics són els llibres de pagament per “classes” o per “seccions”, de 1936, el llibre diari d'ingressos del cementiri municipal, de 1938, o el registre de vendes diàries de les parades de peixateries del mercat municipal (1928-1943).

Pel que fa a la documentació d'explotació, és a dir, derivada de les competències pròpies de l'Ajuntament sobre el territori i dels serveis prestats a la ciutadania, podem distingir entre documentació específica d'aquest període i documentació no específica. Tanmateix, mentre que el primer grup és el resultat directe d'actuacions polítiques molt concretes, el segon malgrat ser documentació equiparable a la d'èpoques anteriors o posteriors, també reflecteix polítiques clares en relació amb el desenvolupament i gestió d'aquestes competències i serveis.

De la documentació específica, dins de la secció *Serveis a l'Estat* i com a resultat de les directrius emanades per les institucions de rang supramunicipal (Generalitat de Catalunya, Govern de l'Estat), en destaquem aquella derivada de l'organització per a la defensa de la ciutadania, com l'agrupada sota la sèrie *Mobilitzacions per a la defensa passiva*, amb exemples com la recollida de matalassos i flasades, de 1937, o la constitució de la secció local de mobilització de treballadores, de 1938. També responen a la mateixa funció els documents generats en el *Subministrament d'aliment*, sobre la gestió i redistribució de queviures en temps de guerra, els llistats de racionament, amb fins a 2.287 persones inscrites, el 1938; o també en l'*Acollida*

de persones refugiades, que conté les relacions de les persones, la seva distribució i acolliment i la seva manutenció, sobretot a partir de 1938.

També en el mateix bloc, però de bàndol contrari, la documentació de la Junta de Defensa Passiva Local dels primers anys de la postguerra, aporta informació molt valuosa sobre els refugis construïts durant la República, especialment sobre els tres principals: el del Jardí de la Infància, encara existent, el de la plaça poeta Marquina i, finalment, el del solar del convent de les Bernardes. Aquest darrer, segons l'informe d'aquesta junta podia donar refugi a entre 300 i 400 persones, però en cas de necessitat la capacitat màxima podia superar les 500 persones.

A la mateixa secció, hi ha també la sèrie d'allistaments militars, que recull els documents referits al reclutament de la població, informació important tant per al període republicà com, i molt especialment, per al període de guerra.

Documentació igualment específica, però amb una finalitat radicalment diferent, és la que contenen les sèries referides a la repressió i control de la ciutadania, estretament vinculades als fets anteriors: *Informes de bona conducta*, *Treballs forçats*, en la qual hi ha, per exemple, la relació nominal de les gratificacions als treballadors del batalló disciplinari número 69, tercera companyia, durant les obres de construcció del mercat (1940), o la *Confiscació de béns*, derivada de la Comissió d'Incautació de Béns i del Servei de Recuperació de Béns.

En la mateixa línia, hi ha una *Col·lecció de documentació incriminatòria*, integrada per 142 documents sobre les accions del Front Popular, manuscrits, informes i corres-

pondència diversa de l'Ajuntament de Girona o d'altres entitats, aplegats amb una clara finalitat recopilatòria de proves sobre les actuacions portades a terme pel bàndol republicà.

També en la mateixa línia, però com a reflex d'una funció estadística de suport a l'Estat, hi ha la *Documentació de la Causa General d'Inspecció*, que conté, per exemple la relació de persones assassinades o desaparegudes, destrosses, incendis, etc., durant la Guerra Civil.

Finalment, i quant a la documentació del segon grup abans esmentat de documentació no específica, és igualment important remarcar-ne el seu contingut polític, malgrat que sigui de forma indirecta. D'aquesta manera, es poden fer estudis de valoració de les polítiques republicanes a partir de la documentació vinculada amb l'administració del patrimoni municipal, com per exemple les adquisicions de terrenys per a construir l'escola Ignasi Iglésias (1931), la caserna de la Guàrdia Civil a Montilivi (1935), o la subhasta dels terrenys dels antics baluards (a partir de 1932), l'expropiació de finques dels carrers del Pavo i Canaders (a partir de 1937), etc.

De la secció d'*Ordenació i gestió del territori*, cal esmentar els *projectes d'urbanització* (carrers Pare Claret, Emili Grahit, Gran Via, l'Eixample, Figuerola, etc.), les *Obres d'infraestructura i servei* (clavegueram del carrer Barcelona, obres de defensa del riu Ter, cobertura de la Sèquia Monar, etc.) i, sobretot, les tasques derivades de la *Construcció i manteniment d'equipaments municipals*, com per exemple les escoles del Pont Major (1931), Carles Marx (1936-1937), Maurin (1936-1937), Durruti (1937), grup escolar Prat de la Riba (1937), la cantina escolar a Pedret

(1933), el projecte de piscina municipal a la Devesa (1933), el camp de futbol de Vista Alegre (1938), o la construcció del mercat sobre l'Onyar (1930-1935).

Altra documentació significativa, vinculada a la secció *Desenvolupament econòmic i social*, són les sèries de *Promoció ocupacional*, *Promoció pública d'habitatge* o *Cessió de terrenys de conreu*, amb exemples tan clars com el pla d'obres per a combatre l'atur forçós (1936), la promoció de cases barates a Montjuïc (1933), la municipalització de l'habitatge (1936-1937), el lloguer d'habitatges (1938), o el registre de cedataris (157 persones inscrites al 1937) d'horts per al seu conreu. En definitiva, polítiques i actuacions que en molts casos sorprenen en mig d'un context de guerra, però de les quals la documentació en dóna testimoni.

Els altres fons documentals

Dels altres fons documentals custodiats a l'AMGi cal fer esment als dels municipis agregats: Palau Sacosta, Sant Daniel i Santa Eugènia de Ter. En el primer, la documentació és molt escassa i cabria sospitar que tota la documentació d'aquest període va ser sostreta o destruïda, fins i tot les actes del ple. Tot i així, resta alguna documentació referida al cementiri, a les juntes i comissions municipals de sanitat i a obres d'infraestructura i serveis i d'equipaments municipals, incloses les escoles. Al fons de Sant Daniel, en canvi, entre altra documentació s'han conservat les actes del ple, documentació referida a confiscació de béns, refugiats de guerra, i lleves, i també la correspondència del jutjat de pau.

Del municipi de Santa Eugènia de Ter és del que disposem de més documentació, entre la qual destaquem les actes del ple i de la Comissió Municipal Permanent, els projectes per a escoles públiques, les lletes i, com a més específica, també la documentació sobre requisites i incautacions, documentació referida a agricultura i un cens de ràdios de 1936-1939.

Finalment, esmentar la documentació procedent de fons personals i familiars, fons comercials i d'empreses i fons patrimonials, la qual, d'una manera o altra, en aquests anys pot haver estat sensible al context social, polític i de guerra civil. Tanmateix, dins d'aquest bloc és especialment significatiu el fons Carles Rahola i Llorens, sobretot pel que fa a la correspondència d'aquest període (1.238 cartes entre els anys 1931-1939).

Els fons fotogràfics i audiovisuals

La documentació d'aquest tipus existent a l'Arxiu Municipal de Girona es gestiona des del Centre de Recerca i Difusió de la Imatge (CRDI). No es tracta d'una gran quantitat d'unitats documentals, però representen amb tota probabilitat les imatges més colpidores de gairebé el milió que el centre custodia. La relació és la que segueix:

- Reportatge de 19 fotografies de Josep M. Sagarra que recullen la visita del president Francesc Macià a la ciutat el dia 19 de desembre de 1931. En aquesta visita l'acompanyava el president de la República Espanyola Manuel Azaña. Vinculat a la figura del president Macià disposem també per a la seva consulta d'un total

- de nou còpies fotogràfiques procedents de l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC) que deixen testimoni de diferents visites que va fer a la ciutat el 1931 i el 1933.
- Del fons fotogràfic Lux hi ha un total de 24 imatges relacionades amb aquest període. Hi destaquen les cinc fotografies vinculades a la capella ardent del militant del POUM Dídac Tarradell (25 de juliol de 1936), mort arran d'un tiroteig entre el Comitè del Front Antifeixista i un grup carlista. Dues fotografies més il·lustren l'afusellament de tres militars afectes a la causa nacional, que va tenir lloc l'octubre de 1936 a les parets del castell de Sant Julià de Ramis. Tretze fotografies més documenten l'exhumació de cadàvers al cementiri de Girona i la capella ardent establerta a l'església de Sant Pere de Galligants, que acollí el centenar de fèretres de les víctimes del bàndol nacional. Els cossos reberen una missa d'homenatge a la Catedral, en un acte organitzat per la Hermandad de Cautivos de España, i el mateix dia a la tarda foren traslladats al cementiri de la ciutat. En la notícia apareguda al diari *El Pirineo*, el 28 d'abril de 1939, hi figura la llista amb el nom de les víctimes encapçalada pel titular: “*A la memoria de los Mártires, por Dios y por España, sacrificados por la tiranía roja.*”
  - Dos retrats d'estudi mostren un nen uniformat de milícia i un adult amb uniforme de la Brigada Popular; finalment una fotografia de l'any 1937 mostra un grup de milicianes fent instrucció al pati del convent de les Beates.
  - Tres fotografies més, d'autor desconegut, ensenyen l'interior de l'església de Sant Feliu durant la guerra, amb

- evidents desperfectes en un dels altars, i l'interior de la central lletera que també va patir els efectes bèl·lics.
- Un altre conjunt, d'autor desconegut, és format per un total de deu imatges que configuren el reportatge d'una exhumació que es realitzà el 1939 i que atribuïm inicialment al municipi d'Orriols: cinc fotografies més procedeixen de la donació de Martí Jordà i mostren moments de l'estada del seu pare en un camp de concentració, previsiblement al sud de França.
  - Disposem també per a la seva consulta d'un total de 28 fotografies procedents de la Biblioteca Nacional (Madrid) que documenten l'arribada a Girona (18 de juny de 1938) de la 43a divisió, els bombardejos sobre la ciutat del 21 d'abril de 1938 i les tropes nacionals (4 de febrer de 1939) participant en l'extinció d'un incendi a la casa Boué, al pont de Pedra.
  - De l'Arxiu General de la Guerra Civil Espanyola (Salamanca) tenim dues còpies fotogràfiques, d'Albert-Louis Deschamps, que mostren el solar de les Bernardes i el carrer Nou després dels bombardejos i una vegada els nacionals ja havien entrat a la ciutat.
  - Pel que fa a documentació audiovisual, disposem dels fons propis del CRDI de dos reportatges elaborats pel cineasta Antoni Varés:
    - *Guerra Civil a Girona*, 1936, 7'10". Mostra diferents aspectes de la preparació davant l'enfrontament: milicians fent la instrucció, preparació de barricades, obres públiques a la ciutat, etc.
    - *Acto de desagravio*, 28 d'abril de 1939, 3'10". Ofici funeral en homenatge a les víctimes de la

guerra, celebrat el dia 28 d'abril de 1939, i conducció de les restes mortals al cementiri.

– També podem oferir per a consulta còpia de les següents pel·lícules procedents de la Filmoteca Espanyola (Madrid):

- *Herois d'Espanya. La 43 divisió*, juny de 1938, 2'29''.
- *Gerona*, febrer de 1939, 3'21''.
- *Prise de Gérone*, febrer de 1939, 2'7''.
- *Gerona. Aniversario de la liberación*, 4 de febrer de 1940, 2'23''.

Els fons hemerogràfics

L'AMGi conserva un total de trenta capçaleres de diaris i revistes que es publicaren a la **ciutat de Girona** en el període comprès entre la proclamació de la República i la fi de la Guerra Civil. La relació és la següent:

Acció Ciutadana: Setmanari del Partit R.F.N. a les Comarques Gironines; 1932-1933 (núm. 5-7;11;28-30;32;34-36;39).

L'Amic del Poble; 1932 (núm. 17).

El Autonomista: Diario Republicano de Avisos y Noticias; 1911-1939 (núm. 9.453; 9.485 (17-III-1931); any 1931; del 14-I-1932 al 26-I-1932; d'agost a desembre 1932, 1933-1938; de l'1 al 25 de gener de 1939).

Suplemento Literario del Autonomista; 1902-1935 (núm. octubre 1931, octubre 1932, octubre 1933, octubre 1934, octubre 1935).

Avançada: Periòdic d'Esquerra; 1931 (núm. 1-2).

Boletín de la Cámara Oficial de la Propiedad Urbana de Gerona: del núm. 3 (agost / setembre 1921) al núm. 80 (gener / febrer 1936).

Boletín de la Estadística Municipal de Gerona; anys 1914-1932.

Boletín del Instituto Provincial de Higiene: Gerona; del núm. 1 (octubre 1929) al núm. 4 (gener 1930); núm. 22-23 (juliol-agost 1931); núm. 24 (setembre 1931); núm. 37-39 (octubre, novembre, desembre 1932); núm. 40-42 (gener, febrer, març 1933).

Butlletí GEiEG, Butlletí Mensual del Grup Excursionista i Esportiu Gironí GEiEG; 1a època: 80, 83-84 (1931); 89, 91, 93-96, 98-99 (1932); 100-104, 107-111 (1933); 112-115, 117-123 (1934); 124-126, 129-135 (1935); 136-142 (1936); 143-145 (1937).

Butlletí de l'Església de Girona; 1939: núm. 2-13.

Butlletí de la Federació Sindical Agrària; del núm. 49 (1923) al núm. 175 (1934).

Cataluña Española; 1935-1936 (núm. 2-19).

Clarinet; 1917-1933. 2a època: del núm. 1 (10-VIII-1930) al núm. 17 (3-V-1931); núm. 27 (20-IX-1931); núm. 28 (4-X-1931); núm. 30 (1-XI-1931); núm. 32 (29-XI-1931); del núm. 43 (7-V-1932) al núm. 51 (27-VIII-1932); núm. 54 (8-X-1932); s/n (29-X-1932, extraordinari fires); núm. 66 (25-III-1933); núm. 81 (extraordinari fires 1933).

Consell: Revista Mensual de Caràcter Municipalista; 1936 (núm. juny 1936).

El Corn: Esports, Arts, Xistologia, Crítiques, Xafarderies. Portaveu de la Joventut Gironina; 1931 (núm. 11).

Diario de Gerona de Avisos y Noticias; 1889-1936
 (col·lecció completa fins al 18 de juliol de 1936).
La dona catalana; 1933 (núm. 421).
L'Estel; 1937-1938 (núm. 1-7).
Front; 1937-1939 (núm. 195-678).
Fuerza y Cerebro: Órgano de la Juventudes Libertarias
F.A.I. de Gerona; 1937 (núm. 2).
Gerona C.N.T.; 1937 (núm. 1-176).
El Gironès; 1931 (núm. 657-676; 678; 684).
Magisterio Gerundense, El: Portaveu de l'Associació
de Mestres Nacionals de les Comarques Gironines;
 del núm. 993 (3-I-1929) al núm. 1038 (26-12-
 1929); del núm. 1132 (7-I-1932) al núm. 1294 (20-
 6-1935).
Orientación: Boletín Quincenal Editado por el Comisa-
rio del Batallón de Retaguardia nº 20; s/n (1-XI-
 1938).
El Pont de Pedra; 1935 (núm. 1).
Reflex: Setmanari d'Actualitats; 1931 (núm. 1-4).
Scherzando: Revista Catalana Musical; 1912-1935
 (1935: núm. 293; del núm. 295 al núm. 298).
Viatge: Portaveu de la Cambra del Viatjant i Repre-
sentant de les Comarques Gironines. U.G.T; núm.
 1 (agost 1937).
Vibració: Setmanari Catalanista Republicà; 1932 (núm.
 1-42).
Víctors: Revista Mensual de Girona; 1936 (núm. 1-5).

Com es pot observar es tracta de capçaleres que en gene-
 ral tingueren molt poca durada i sovint encara el nombre

d'exemplars que se'n conserva és força reduït². En serien una excepció els dos diaris per excel·lència de la ciutat: el *Diario de Gerona* i *El Autonomista*.

El primer fou fundat el març de 1899 i la seva línia editorial era molt propera a la Lliga Regionalista. Aquesta circumstància explicaria que el diari (que es catalanitzà a partir de gener de 1932) deixés de publicar-se el 18 de juliol de 1936. *El Autonomista* (rebatejat el 1933 com a *L'Autonomista. Diari republicà d'informació*) va ser publicat per primera vegada el setembre de 1898, tot i que inicialment presentava una periodicitat setmanal. Dirigit per Darius Rahola era, com és fàcilment deduïble, proper a la ideologia republicana i veié aparèixer el seu últim número el 25 de gener de 1939, pocs dies abans de la fi de la guerra.

Fou precisament en les rotatives confiscades a la família Rahola pel nou govern dictatorial on s'imprimí *El Pirineo* (1939-1942) que si bé apareix després del període que estem estudiant, és una important font de recerca per a conèixer l'ideari i les actuacions dels responsables d'imposar el nou ordre.

Actualment la majoria d'aquests diaris han estat digitalitzats i s'ofereix la seva consulta informatitzada.

---

2 A la Biblioteca Pública de Girona es custodien d'aquest període algunes capçaleres inexistents o que complementen les de l'AMGi, que són les següents:

- *Acció ciutadana*; (1933-1934). Núm. 41, 45, 47, 69, 74.
- *Combat*; (1932). Núm. 3.
- *Educación*; (1929-1934). Núm. 1-3, 5-9.
- *L'Espinguet*; (1933). Núm. 2-4.
- *L'Espurna*; (1932).
- *El Gironès*; (1931-1934) Segona època. Núm 656.
- *El Radical*; (1932). Núm. 1, núm. 16.
- *Renovació*; (1931, 1933-1934).
- *El Saberut*; (1933) Núm. 12-23.
- *La Salle*; (1932).
- *Vibració*; (1932).

FONS AJUNTAMENT DE GIRONA

ORGANITZACIÓ POLÍTICA I COMPETÈNCIES

ALCALDIA	- Bans i edictes
JUNTA DE GOVERN LOCAL	- Actes de la Comissió Municipal Permanent
PLE DE LA CORPORACIÓ	- Actes del ple municipal

ORGANITZACIÓ ADMINISTRATIVA

SECRETARIA GENERAL	- Correspondència
GESTIÓ DE RECURSOS HUMANS	- Expedients de depuració del personal (1939-1940)
	- Ajuts al personal municipal

GESTIÓ ECONÒMICA

ADMINISTRACIÓ DEL PATRIMONI	- Adquisició de béns i drets
	- Alienació de béns i drets
	- Expropiació forçosa de béns
COMPTABILITAT	- Llibre major del pressupost
	- Llibre diari d'intervenció
	- Llibre diari de caixa

ORDENACIÓ I GESTIÓ DEL TERRITORI

GESTIÓ DEMOGRÀFICA	- Padrons municipals d'habitants
PLANIFICACIÓ I GESTIÓ URB.	- Projectes d'urbanització
EDIFICACIÓ I ÚS DEL SÒL	- Obres d'infraestructura i servei
	- Construcció i manteniment d'equipaments municipals
	- Llicències i actuacions urbanístiques

SERVEIS COMUNITARIS

SERVEIS FUNERARIS	- Registre d'inhumacions
-------------------	--------------------------

SERVEIS PERSONALS I ASSISTENCIALS

EDUCACIÓ - Patronat del Col·legi de
Montpeller

SERVEIS SOCIALS - Registres de beneficència
municipal
- Ajuts assistencials

DESENVOLUPAMENT ECONÒMIC I SOCIAL

PROMOCIÓ ECONÒMICA LOCAL - Promoció ocupacional
- Promoció pública d'habitatge
- Cessió de terrenys de conreu

DESENVOLUPAMENT RURAL - Comissions arbitral de conflictes
de contractes de conreu (1934)

SERVEIS A L'ESTAT

EXÈRCIT I SEGURETAT PÚBLICA - Expedients de lleves i
allistaments
- Registres especials de
correspondència

REPRESSIÓ I CONTROL
DE LA CIUTADANIA - Registres especials de
correspondència
- Informes de bona conducta
- Documentació de treballs forçats
- Confiscació de béns
- Col·lecció de documentació
incriminatòria

DEFENSA DE LA CIUTADANIA - Mobilitzacions per a la defensa
passiva
- Subministrament d'aliments
- Acollida de persones refugiades
- Junta de Defensa Passiva Local

FUNCIÓ ESTADÍSTICA - Documentació de la causa
general d'inspecció

ELECCIONS - Eleccions municipals

FONS DELS MUNICIPIS AGREGATS

La documentació d'aquest fons, en general, i sobretot per aquest període és força escassa, per aquest motiu s'han inclòs el major nombre de referències, malgrat que en alguns casos la seva rellevància pugui semblar menor.

FONS AJUNTAMENT DE PALAU SACOSTA

ORDENACIÓ I GESTIÓ DEL TERRITORI

OBRES D'INFRAESTRUCTURA
I SERVEIS

- Sanejament i clavegueram
- Immobles municipals
- Cementiri
- Escoles

SERVEIS COMUNITARIS

CEMENTIRI

JUNTES I COMISSIONS MUNICIPALS

FONS AJUNTAMENT DE SANT DANIEL

ORGANITZACIÓ POLÍTICA I COMPETÈNCIES

ACTES DEL PLE

ORGANITZACIÓ ADMINISTRATIVA

SERVEIS JURÍDICS

- Informes i dictàmens

GESTIÓ ECONÒMICA

PATRIMONI

- Confiscació

ORDENACIÓ I GESTIÓ DEL TERRITORI

PADRÓ D'HABITANTS

SERVEIS A L'ESTAT

EXPEDIENTS DE LLEVES I ALLISTAMENTS

REFUGIATS DE GUERRA

JUTJAT DE PAU

CORRESPONDÈNCIA

FONS AJUNTAMENT DE STA. EUGÈNIA DE TER

ORGANITZACIÓ POLÍTICA I COMPETÈNCIES

ACTES DEL PLE

ACTES DE LA COMISSIÓ PERMANENT

BANS

ORGANITZACIÓ ADMINISTRATIVA

EXPEDIENTS DE CAUSA

ARXIU MUNICIPAL

CANVI DE MONEDA REPUBLICANA

CENS DE RÀDIOS

ORDENACIÓ I GESTIÓ DEL TERRITORI

PROJECTE D'ESCOLES PÚBLIQUES

PADRÓ D'HABITANTS

EXÈRCIT

SERVEIS PERSONALS I ASSISTENCIALS

INSTRUCCIÓ PÚBLICA

DESENVOLUPAMENT ECONÒMIC I SOCIAL

SERVEI AGRONÒMIC NACIONAL

SINDICAT AGRÍCOLA
